

האמונה / קלאודיה אידן¹

בהוראתו האחרונה לאקאן מציג בפנינו את המונח "להאמין ב... ", "להאמין שם", [y croire]² כהתייחסות כמעט נרדפת למושג סינתום. אין ספק כי התייחסות זו מעוררת את השאלה לגבי מקומה של האמונה ביחס לסינתום, כיצד השארית הסימפטומטית, המשמשת בעצם כלי ייחודי בהשתלבותה של כל הוויה מדברת בשיח החברתי, מתקשרת לעניין האמונה? כיצד זה שסוגיה הנוגעת בעיקר להתענגות הופכת לעניין של אמונה? אמונה בדרך כלל מתקשרת לדת או לאידאל.

אופן הפעולה של האמונה, מה שהיא פועלת עליו, מוצג בסמינר RSI כזה היוצר גם הבחנה בין נזירוזת לבין פסיכוזת³. בניירוזת מדובר ב-אמונה ב... ובפסיכוזת באמונה ל... כפי שלאקאן עצמו מסביר, דבר אחד הוא להאמין בכך שהסימפטום יכול לומר משהו, שטמון בו ידע החומק מאיתנו לבין למשל להאמין לקולות שמדברים אלינו, לציית למה שהם אומרים.

האמונה, מוסיף לאקאן באותו מקום, היא המכוננת את הסימפטום, כלומר: "אותו דבר-מה שמתנשק עם הלא מודע"⁴. לדעתי, הרעיון שהסימפטום מתנשק עם הלא מודע, מוביל להתייחסותו של פרויד על הדחף, פה זה, השפתיים המנשקות את עצמן, מה שמצביע בעיקר על ממד אחר בלא מודע, לא על הממד של המובן ויצירת דיאלקטיקה בין מסמנים, אלא על הממד של האות, של הממשי. אנו מכירים את ההבחנה שהבליט ז'.א.מילר בעקבות התייחסותו של לאקאן [בהקדמה לכתבים באנגלית] בין הלא מודע הטרנספרנציאלי לבין הלא מודע הממשי. מבחינתי התנשקות זו מהווה דרך להבליט את המחבר עם הגוף, עם האירוע בגוף הראשוני שקבע את דרך ההתענגות המועדפת. האם מחבר זה עם הלא מודע הממשי הוא הכרחי וכיצד האמונה מכוננת אותו?

פרויד הצביע על מקומה של האמונה מראשית דרכו. כבר בכתב היד K [1896], בדברו על אובססיה ועל פרנויה, הוא מדבר על כך, על "התכחשות האמונה" [Versagens des Glaubens] ובאחד המכתבים לפליס על אודות הפרנויה הוא משתמש במונח אי-אמונה [Unglauben]⁵. ניתן לומר בהכללה שבטקסטים אלה אי האמונה הוא סוג של שלילה, של התכחשות לחיבור בין ייצוגים, המותיר ייצוג מסוים בגדר ייצוג זר ונדחה.

---

¹ העבודה נכתבה ב-2012.

² לאקאן ז'. סמינר 22, RSI, שיעור מ-1975-1-21.

³ שם.

⁴ שם

⁵ מכתב מ-1896-5-30.

עם פיתוחיו של לאקאן אנו יודעים שהאמונה בדבר-מה כרוכה גם בלא להאמין; כלומר יש הבדל בין שלילת האמונה, שהיא פעולה הכרוכה בדיאלקטיקה הקיימת בין אמונה להעדר אמונה, לבין אי-אמונה שאינה יוצרת כל רווח, שהיא מונוליתית.

המקרה של איש הזאבים מוסיף פרט רלוונטי ביותר לגבי האמונה, לגבי הנקודה היוצרת את הזרות בין ייצוגים. המקרה פורש באופן מיוחד את היחסים בין המחשבה על הסירוס לבין האמונה בכך. הדיווח מבליט כי איש הזאבים אינו מקבל את קיומו של הסירוס, כשבו בזמן קיימת המחשבה על כך ומדגיש את האופן שהדבר השפיע עליו ביחסו למציאותו או לממשותו של הסירוס. לא אכנס כאן לפרטים.

הנקודה המתווספת דווקא באמצעות מקרה זה היא שהאמונה כרוכה לא רק בהופעתה של מחשבה אלא בשכנוע שהיא יכולה לעורר, בשכנוע לגבי קיומו של הסירוס. מה גורם לשכנוע זה?

נראה לי כי הרעיון הפרוידיאני שבמאמר השלילה יכול לכוון אותנו בעניין זה. פרויד מדבר על כך שבדיקת המציאות כרוכה בעצם במציאתו המחודשת של האובייקט, או במילים אחרות בשכנוע כי האובייקט עודו קיים כשאינו זה אומר למצאו מחדש באמצעות התפיסה. באיזה אופן אפוא? שכנוע זה נשען בעצם על קביעתו של משפט קיום לגבי האובייקט, הווה אומר קביעת קיומו של סיפוק מסוים, והאפשרות לערוך קביעה זו קשורה כידוע באובדן האובייקט או במילים אחרות בתיחומה של ההתענגות, בכך שההתענגות מצאה/תמצא גבול. אם אין גבול להתענגות, היא מציפה והופכת לביצה שהסובייקט שוקע בה ולכן היא אינה מאפשרת לבנות כל פרספקטיבה על העולם. קיימת רק וודאות מוחלטת לגבי המשמעות. במילים אחרות משמעות ממשמעות, כפי שמכנה זאת לאקאן, וודאות שהיא, שאלוהים מדבר אלי ולא שאלוהים הוא לא מודע. אז מאמינים ל...

מכאן שהאמונה ב... אינה רק זו המכוננת את הסימפטום כמה שיודע משהו שאינו ידוע לנו אלא בו בזמן היא מכוננת את קביעתו של משפט קיום על אודות האובייקט האבוד, על אודות התענגות מסוימת הפועלת כסיבה והמהווה גם גבול בין מה יכול לקבל הסמלה לבין מה שמחוץ למובן הנוגע לאירוע בגוף, למה שנרשם בגוף בעקבות המפגש בין הגוף לשפה ואינו ניתן לריפוי.

הבה נזכור גם שבקשר, הקשר הבורומאי שהסינתזים מהווה, הסימפטום מוצא את גבולותיו. לאקאן אומר לנו: "לממשי יש קיום רק אם הוא נתקל במעצור שמציבים הסמלי והדמיוני"⁶ [23, עמ' 50 ספרדית] - כלומר תיחומה של ההתענגות הוא תוצר של המחבר עם הגוף המבחין אפוא בין התענגות לבין הלא מודע, בין התענגות לבין הסמלי. באופן פרדוקסלי קשירה זו בין שלושת הסדרים, סביר להניח כי בכל הצורות שהיא יכולה לקבל, לא רק תוחמת את ההתענגות אלא יוצרת באמצעותה ניתוק מהמנוי ללא מודע. קשירה זו קובעת משפט קיום ייחודי.

⁶ לאקאן ז'. סמינר 23, Le Sinthome, צרפתית עמ' 50, ספרדית עמ' 50.

האמונה ב... קיימת כמובן מתחילתה של אנליזה, כשבמהלכה ישנה חתירה אל אותו אירוע ראשוני שנכתב על הגוף, ההיתקלות בהתענגות, ובאופן זה גם חתירה אל מציאת דרך אחרת להסתדר אתו, להפעיל את הקשירה באופן אחר. ניתן לומר שבפסיכואנליזה הדרך היא בכיוון ההפוך, זאת אומרת, להביא את מה שההוויה המדברת מאמינה לו, הקולות למשל או מחשבת השווא, לגדר של משהו ש דווקא מוצא שיום. במובן מסוים מדובר במציאת שיום למה שדווקא נדחה מהממד סמלי. ניתן להניח שבאמצעות שיום זה נקבע משפט קיום מסוג אחר, משפט המעניק הפעם קיום לאחדות הגופנית של ההוויה המדברת ובכך קיום ל"אני", קונסיסטנטיות.